

ПОВОЄННІ РЕПРЕСІЇ ПРОТИ СЕЛЯН УКРАЇНИ (1944–1953)

Статтю присвячено дослідженню теми повоєнних репресій проти селянства України. На основі раніше опублікованих джерел та архівних матеріалів автор висвітлює політичні, економічні та духовні аспекти трагічних подій, що мали безумовний вплив на подальший розвиток українського села. Показано шляхи формування репресивної політики, участь у ній державних органів влади, партійних, радянських та правоохоронних органів.

Ключові слова: селяни; репресії; колективізація; хлібозаготівлі; трудовні.

У роки розбудови Української держави особливо важливим є переосмислення багатьох проблем нашої історії, які в радянський період піддавались фальсифікації або ж взагалі замовчувались. Однією з них є репресії проти селян України в період другої половини 40-х – початку 50-х рр. ХХ ст.

Тема репресій проти селян на широкому джерельному матеріалі з використанням традиційних методів історичного дослідження та досить об'ємної кількості архівного матеріалу відображена в наукових працях таких українських істориків, як І. Білас, В. Баран, С. Білоконь, В. Даниленко, Г. Касьянов, Ю. Шаповал, М. Шитюк та ін. Репресивно-каральну політику влади на селі в повоєнний період розкрито в працях О. Веселової, О. Нікілева, П. Панченка, В. Калініченка, В. Кириченка, І. Романюка, М. Сеньків та ін.

У післявоєнні роки репресії торкнулися всіх прошарків суспільства, у тому числі й селян. Згідно зі щорічними статистичними звітами НКДБ, кількість заарештованих селян у повоєнні роки була значно більшою, ніж робітників (у середньому робітників – 5–7 %, селян 15–29 % від загальної кількості заарештованих). Це пояснюється тим, що сталінське керівництво саме в сільському господарстві дедалі більше йшло на застосування позаекономічного примусу, продовження політики репресій, убачаючи в них найбільш оптимальний досвід розвитку радянського села.

Кількість заарештованих колгоспників та одноосібників згідно статистики МДБ УРСР у повоєнний період склала близько 50 % від загальної кількості заарештованих, а саме: 1945 р. – 13 366 осіб (44,1 %) [13, арк. 5]; 1946 р. – 11 233 особи (51 %); 1947 р. – 13 160 осіб (59,7 %) [14, арк. 8]; 1950 р. – 8 610 осіб (50,7 %), 1951 р. – 3 665 осіб (41,6 %) [16, арк. 7]. Найбільша кількість заарештованих колгоспників та одноосібників припадає на 1947 р. – 13 160 осіб, що складає 59,7 %, із них одноосібників – 10 510 осіб (47,7 %) [14, арк. 8]. Більшість заарештованих цієї категорії (86 %) становлять селяни із західних областей України, де влада активно всілякими методами впливу проводила політику розкуркулення та збільшення кількості колгоспів. Для порівняння, у східних областях за 1947 р. заарештовано колгоспників – 1 626 осіб, одноосібників – 228 осіб [15, арк. 1].

Головними формами повоєнних репресій проти села стали виселення, притягнення до кримінальної відповідальності, відправлення до таборів. Після війни велика кількість селян, вивезених до Німеччини, опинилась на правах репатріантів. Багато з тих, хто пройшов жахи німецьких таборів, потрапили в радянські табори ГУТАБу. З 1 млн 250 тис. українців, які повернулись із каторжних робіт у Німеччині, 360 тис. відправлено до таборів як «зрадників Батьківщини» [10, с. 35].

Колгоспникам за відсутності соціальних гарантій підвищили норми виробітку, збільшили обов'язковий мінімум трудоднів, які треба виробити, зменшили за них оплату, урізали розміри присадибних ділянок землі, ввели надмірні натуральні та грошові податки. За рішенням ЦК КП(б)У в 1946 р. селяни змушені працювати на добу по 10–11 годин. Селян примушували купувати облигації державних позик, що спустошувало й без того мізерні грошові прибутки. Багато селян практично не знали, що таке гроші, тому що панувала система натурального господарства. Прикріпленість до одного колгоспу чи радгоспу, відсутність права на виїзд та висилка тих, хто провинився – усе це повертало селян до часів кріпацтва. Проводилась друга хвиля розкуркулення, яка в мініатюрі нагадувала розкуркулення 1930-х рр. – насильне вилучення зерна, умиротворення голодом, збільшення запасів держави й експорт хліба, висилка непокірних у віддалену місцевість. Державна податкова політика призвела до масового винищення фруктових садів, згортання підсобного господарства, що поглиблювало тяжку економічну ситуацію. Селяни змушені платити податок за землю, худобу, свиней, домашню птицю, здавати державі шкіри забитих тварин. На відміну від робітників і службовців, до травня 1965 р. колгоспники не забезпечувались пенсією [9, с. 47].

Насильницькими методами в повоєнні роки було проведено колективізацію сільського господарства в Західній Україні. Протягом 1945 р. в західних областях вдалось заснувати 130 колгоспів, що становило 0,5 % селянських дворів, причому ці перші колгоспи були малопотужні. На початок 1949 р. відсоток колективізації вже коливався від 10 (Станіславська область) до 78,3 (Дрогобицька область). Упродовж 1949 р. за допомогою репресій, грубого насильства в Західній Україні колективізовано близько 61 % селянських господарств. Тільки використовуючи адміністративно-вольові, насильницькі методи, владі вдалося в 1950 р. в основному завершити колективізацію, що охопила 1,5 млн (92,7 %) селянських господарств [4, с. 357].

Одним із головних методів у процесі виконання завдання з колективізації стала податкова система. Згідно Указу Президії ВР СРСР від 13 червня 1948 р. змінювались розміри податків, які в середньому піднялись на 30 %, порівняно з 1947 р. Причому сума податків на одноосібників на 100 % вища, ніж з господарства колгоспника. Введено 50 % податок на ті категорії, що раніше звільнялись від податків [5, с. 116, 118]. Під великим тягарем податків селяни часто вступали до колгоспу. Заможним селянам ставили умову вибирати між вступом до колгоспу або відправленням до Сибіру. Від них вимагали поставки за підвищеними нормами. Родини розкуркулених виселяли в східні райони СРСР. Активно проводилась політика виселення так званих «куркулів». Тільки в 1949 р. із західноукраїнських областей депортували 6 489 сімей або 21 672 особи. Це була не остання акція [8, с. 299]. Колективізація та розкуркулювання тривали в Західній Україні з 1947 по 1952 р.

Колективізація охопила не тільки Західну Україну, вона активно проводилась у районах Північної Буковини та Бессарабії. 8 жовтня 1948 р. ухвалено постанову Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У «Про виселення куркулів з Ізмаїльської області», згідно з якою Рада Міністрів СРСР дозволила провести виселення частини куркулів у кількості 250 господарств за межі Української РСР, а все їхнє майно конфіскувати [3, с. 80].

У країні проводиться активна боротьба з колгоспниками, хто не відпрацював необхідну кількість трудоднів. В УРСР мінімум для дорослих колгоспників становив 120 трудоднів, для підлітків із 12-річного віку – 50. Осіб, які не виробляли такого мінімуму, засуджували, виселяли з колгоспів із конфіскацією присадибних господарств. Злочин такого роду кваліфікували як «паразитичний спосіб життя». Ухвалені укази президії ВР СРСР від 21 лютого 1948 р. «Про виселення з Української РСР осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності в сільському господарстві та ведуть антигромадський, па-

разитичний спосіб життя» та від 2 червня 1948 р. «Про виселення в окремі райони країни осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя» сприяли посиленню репресивної політики щодо українських селян, практики виселення, що здійснювалась ще з 1944 р. У селах України розгорнулася робота на виконання указів. Уже в квітні 1948 р. за указами засуджено до виселення 4 853 особи, відправлено ж до місць поселення: засуджених – 1 130 осіб, членів їхніх родин – 239 осіб, а станом на 18 серпня того ж року виселено за межі України 10 758 осіб [3, с. 73]. Більшість відправлених на виселення становили жінки з дітьми. Тих, хто потрапив під дію Указів, називали спецпереселенцями. У зведенні про хід виконання указу йшлося про 11,5 тис. осіб, відправлених на спецпоселення, більшість з яких припадає на Кам'янець-Подільську, Одеську, Вінницьку та Київську області. Заслання, вигнання селян зі своїх місць проживання стало свавіллям і беззаконням влади. Дія указу продовжувалась до смерті Й. Сталіна. За даними МВС СРСР, на 23 березня 1953 р. за цим указом на спецпоселеннях перебувало 33 266 осіб та 13 598 членів їхніх родин [6, с. 182].

Особливо тяжко на селянах позначилися репресії, пов'язані з проведенням насильницьких хлібозаготівель. Репресивна сталінська партійно-державна політика хлібозаготівель була однією з основних причин виникнення та поширення третього радянського голоду. Які ж використовували методи роботи для заготівель хліба? У село виїжджала група партійних активістів під керівництвом, як правило, одного з секретарів райкому партії або виконкому. Разом із групою виїжджав особовий склад однієї з військових частин. Село бралось в облогу для захисту від нападу, а партактивісти проводили роботу із заготівель. Викликали до сільради селян, які повинні здати хліб, і визначали місце, куди його привозити. Потім весь хліб грузився на підводи та відправлявся до райцентру в заготконтору, де голові сільради виписували

квитанцію за зданий хліб і давали гроші. Якщо селяни не бажали здавати хліб або взагалі щось здавати, хати та подвір'я обшукувались, знайдене зерно забиралося. Селянка В. Брислав із села Михайлівка Кельменецького району Чернівецької області згадувала: «Під час хлібозаготівель хліб забирали силою. Прийшло до нас 10 чоловік (стрибків), зламали колоду, забрали пшеницю, соняшник... Тих, хто не хотів віддавати хліб, вели до сільради і зачиняли в спеціальній кімнаті. На підлогу наливали води. І людина не могла сісти. І так стояла до тих пір, поки не зізнавалася, де в неї є ще трошки хліба» [6, с. 76].

До колгоспів та одноосібних господарств, які заборгували із хлібозаготівель і не мали хліба, щоб розрахуватися з державою, застосовувались санкції у формі натуральних штрафів, тобто конфіскація всіх наявних запасів продовольства, що спричиняло голод серед населення. Так звані «активісти», яких у народі називали «буксирами» чи «яструбками», збираючи хліб, могли побити та вбити селян, якщо їм чинили опір. Так, начальник РВ МВС Гаврилов зі своїми підлеглими 10 травня 1947 р., побивши до безтями голову сільради с. Духчі Ковальчука, вивезли його до лісу, роздягли, погрожуючи повісити, і там кинули. Від побиття працівниками РВ МВС знаходився в лікарні Г. Трофимчук із с. Рудки-Козинської, Г. Безалюк та ін. «Вбили біля мене жінку, бо та не давала забрати від дітей хліб», – свідчила П. Чабан із с. Новоселиці Кельменецького району Чернівецької області [1, с. 475]. Факти відкритого порушення соціалістичної законності мали місце не тільки на Західній Україні, а й в інших її регіонах.

Відверту експропріацію нагадувало проведення держпозики 1946–1947 рр., яка неодноразово проводилася з порушенням соціалістичної законності. Як приклад, у травні 1947 р. в Ново-Яричевському районі Львівської області вповноважений у с. Чернушевичі І. М. Мащенко проводив насильні підписи на держпозику. Він заарештував і посадив у підвал А. Стрембицьку, К. Костив,

М. Сухори, У. Кривун, С. Кузик, А. Бойко, протримавши їх у ньому добу, не даючи змоги навіть сходити «по нужді». Подібні факти проведення держпозики мали місце в селах Тарасівка, Кукедове, Великі Підліски, Борщевивиці Львівської області [18, арк. 8].

Репресивні заходи особливо активно проводилися владою під час повоєнного голоду, від якого найбільш постраждало населення 16 східних областей України, а також Ізмаїльської та Чернівецької областей. Восени 1946 р. політбюро ЦК КП(б)У 11 разів обговорювало стан заготівель, ухвалюючи грізні рішення та загрожуючи жорстокими карами обласним і районним працівникам, які, зі свого боку, безжалісно «трусили» колгоспи. Від репресій не був захищений ніхто. Спроба оцінити реальне становище тих років негайно каралася. На 10 років позбавлення волі засуджено колгоспника с. Кодня Н. Катеренчука, звинувачено в наклепі на керівників партії й уряду. Насправді він написав листа на адресу М. Хрущова, у якому вказував на тяжке життя селянства в деяких областях України у зв'язку з голодом 1946–1947 рр. [9, с. 47].

Посилення опору хлібозаготівлям у період голоду 1946–1947 рр. вело до посилення репресій щодо керівників господарств, які призначалися за вказівкою партійних органів. Часто ними ставали колишні солдати, працювавши на цій посаді декілька місяців. Основними «правопорушеннями», за які віддавалися до суду голови колгоспів у 1946–1947 рр., були «порушення графіку виконання хлібопоставок», «порушення порядку використання зерна», «розтрати» й ін. Найбільш поширеним засобом покарання керівників колгоспів стало зняття їх із посад. У 1945 р. знято 26 тис. 951 голову колгоспу, що становило 52,2 % від їхньої загальної кількості, у 1947 р. – 48,4 %, у 1949 р. – 42,1 %. Фактично за два роки відбувалася повна заміна цієї категорії керівного складу. У низці областей ці показники ще вищі. Так, в Одеській області, де партійну організацію очолював жорсткий за вдачею та методами керівництва О. Кириченко, у 1945 р. знято з посад 74 %

голів колгоспів, 1946 р. – 64,6 %. У Сталінській області за 1946 – початок 1947 рр. замінено 62,2 % голів колгоспів. Аналогічні тенденції спостерігалися в наступні роки: у 1950 р. в республіці знято 46,6 % керівників колгоспних господарств, за першу половину 1953 р. – 34 %. У цілому в республіці засуджено 1 тис. 312 голів колгоспів, із них на 3 роки позбавлення волі – 513 чоловік, на 5 років – 219, на 10 років – 112, двох розстріляно [11, с. 500].

У перші повоєнні роки влада всілякими методами виконувала таємну інструкцію про застосування постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності», так званий закон «про п'ять колосків», які регламентували покарання куркулів та інших «соціально ворожих» елементів і вимагала за найменше псування сільськогосподарського реманенту, участь у викраденні хліба чи колгоспного майна застосовувати без будь-яких послаблень вищу міру покарання – розстріл, або позбавлення волі терміном не менше як на 10 років. За неповними даними, у 1946 р. за крадіжку колгоспного хліба притягнуто до відповідальності в республіці близько 10 тис. осіб, серед яких понад 2/3 засуджено до позбавлення волі. Особливо помітна кількість такого роду справ у Київській, Одеській і Харківській областях. Так, категорія засуджених за законом від 7 серпня 1932 р. в 1946–1947 рр. складала по Харківщині до 90 % [7, с. 137].

У той час, коли багато людей гинули від голоду, Президією ВР СРСР видано указ від 4 червня 1947 р. «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна» щодо посилення владою заходів із забезпечення збереження хліба та каральних методів впливу. 90 % кримінальних справ, що розглядалися судами в 1947 р., становили справи про крадіжки колосків рядовими колгоспниками. Так, Н. Ліско з Чернятинського району Одеської області за крадіжку 3 кг колосків засуджена до 8 років

позбавлення волі. До 10 років ув'язнення засудили З. Соломаху за 5 кг колосків, зібраних на полі колгоспу «20 років Жовтня» Біловодського району Ворошилоградської області. Станом на 15 липня 1947 р. за «колоски» засуджено 1 727 «зłodіїв» – голодуючих людей. З початку до 10 серпня 1947 р. до кримінальної відповідальності «за колоски» притягнуто 3 тис. 943 особи, із них 3 тис. 226 осіб заарештовано. Владоможці пов'язували боротьбу зі зростанням чисельності крадіжок із покаранням і репресіями, незважаючи на головне – голодних людей, яких режим, позбавивши засобів на існування, підштовхував до здійснення правопорушень [1, с. 492]. В Іллінецькому районі в с. Бабіне на Вінниччині передано до суду справу колгоспниці Сироватки, уся провина якої полягала лише в тому, що вона посилала свого 8-річного сина на поле збирати колоски, бо сім'я пухла з голоду. До 5 років ув'язнення у ВТТ виїзна комісія Вінницького районного суду засудила К. Зданевич та П. Пугач, які влітку 1947 р. зірвали в колгоспному садку 6 кг яблук [12, с. 153]. 17-річного жителя с. Новов'язівське Юр'ївського району Дніпропетровської області П. Терещенка за те, що приніс із поля в пазусі для 6 голодних братів і сестри трохи зерна, засуджено на 12 років позбавлення волі, а його матері Якиліні Григорівні, яка на той час мала грудну дитину (восьму), дали 2 роки тюрми за те, що не привела сина до сільради [2, с. 165].

Практикувалося проведення показових судів для залякування іншого населення, але суди неодноразово у своїх рішеннях припускалися грубих помилок, що калічило долі невинних людей. Сесія Михайлівського народного суду Запорізької області в с. Широке розглянула карну справу з обвинувачення громадянина Ф. Рубеля, який у колгоспі імені Й. Сталіна вкрав 30 кг колосків пшениці, та засудила його до 7 років позбав-

лення волі з відбуттям покарання у ВТК [6, с. 133–134].

Вживають жорстких заходів до порушників паспортної системи. Сільське населення, що не одержувало паспорти, за найменші порушення притягувалось до адміністративної та кримінальної відповідальності. За порушення правил прописки передбачались заходи адміністративного впливу у вигляді штрафів і виселення. Паспортний тиск на село мав суттєвий вплив на процеси міграцій населення, обмежуючи свободу пересування.

Отже, у повоєнний період активно продовжувались репресії проти селян, що склали значну більшість від загальної кількості заарештованих. Вони менші за обсягом, ніж у 30-ті рр., проте тоталітарна система скалічила долі сотень і привела до смерті тисячі людей. Значна кількість репресій серед селян припадає на західні області, Північну Буковину та Бессарабію, де насильницькими методами проводилась колективізація сільського господарства та друга хвиля розкуркулення. Найбільша кількість заарештованих колгоспників та одноосібників припадає на 1947 р. Особливо тяжко на селянах позначалися репресії, пов'язані з примусовим проведенням хлібозаготівель, що стали однією з основних причин виникнення та поширення повоєнного голоду. Тих, хто намагався допомагати голодуючим, тоталітарна держава нещадно карала, засуджуючи до тривалих строків ВТТ. Посилення опору політиці хлібозаготівель у період голоду 1946–1947 рр. вело до збільшення репресивних заходів щодо керівників господарств. 90 % кримінальних справ, що розглядалися судами в 1947 р., становили справи про крадіжки колосків рядовими колгоспниками, які змушені були йти на злочин, щоб не спухнути з голоду. Головними формами повоєнних репресій проти села стали виселення, притягнення до кримінальної відповідальності, відправлення до таборів тощо.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Веселова О. М. Геноцид голодомором 1946–1947 рр. в Україні / О. М. Веселова // Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико-правова оцінка : міжнародна науково-теоретична конференція. – Книга 1. – К. – Нью-Йорк : Видавництво М. П. Коць, 2003. – С. 468–496.
2. Веселова О. М. Голод в Україні 1946–1947 років як один із злочинів комуністичного режиму / О. М. Веселова // Матеріали Міжнародного конгресу політичних в'язнів комуністичних режимів. – К. : Редакційно-видавничий центр НБУ імені В. І. Вернадського, 2001. – 300 с.
3. Винниченко І. І. Україна 1920–1980-х: депортації, заслання, вислання / Ігор Іванович Винниченко. – К. : Рада, 1994. – 126 с.
4. Войцеховський М. М. Правові основи організації та діяльності міліції України у повоєнний період (1946–1953 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Михайло Михайлович Войцеховський. – Харків, 2001. – 176 с.
5. Зима В. Ф. Второе раскулачивание (аграрная политика конца 40-х – начала 50-х годов) / В. Ф. Зима // Отечественная история. – 1994. – № 3. – С. 109–125.
6. Калініченко В. В. Повоєнний голод в Україні (друга половина 40-х років ХХ ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / В'ячеслав Володимирович Калініченко ; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2001. – 256 с.
7. Калініченко В. В. Голод 1946–1947 рр. на Харківщині / В. В. Калініченко // Голод 1946–1947 років в Україні. Причини і наслідки : Міжнар. наук. конф. (Київ, 27 травня 1997 р.). – К. – Нью-Йорк : Видавництво М. П. Коць, 1998. – С. 132–139.
8. Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади : [у 2-х кн.]. – Кн. 1 / [Редкол. : Я. Лялька (відп. ред.) та ін.]. – Ін-т українознавства НАН України та ін. – Львів : Просвіта, 1997. – 798 с.
9. Реабілітовані історією. Житомирська область : [у 7 т.]. – Житомир : Полісся, 2006. – (Науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією» : [у 27 т.] / Голов. редкол. : П. Т. Тронько (голова) [та ін.]). – Кн. 1 / [Упорядн. Л. А. Копійченко, Д. Я. Самолук, Е. Р. Тиміряєв]. – 2006. – 724 с.
10. Реабілітовані історією. Сумська обл. : [у 3 т.]. – Суми : Мрія-1, ТОВ 2005. – (Науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією» : [у 27 т.] / Голов. редкол. : П. Т. Тронько (голова) [та ін.]). – Кн. 1 / [Обласна редакційна колегія, голова Л. С. Латишева]. – 2005. – 756 с.
11. Романюк І. М. Репресивна політика держави стосовно селянства на початку 1950-х років. – Геноцид українського народу: Історична пам'ять та політико-правова оцінка / І. М. Романюк // Міжнародна науково-теоретична конференція : матеріали Інституту історії України НАН України. – Кн. 1. – К. ; Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць. – 2003. – С. 547–551.
12. Романюк І. М. Трагічні події 1946–1947 рр. на Вінниччині / І. М. Романюк // Міжнародна наукова конференція «Голод 1946–1947 років в Україні. Причини і наслідки» (Київ, 27 травня 1997 р.) : матеріали / Інститут історії України НАН України. – К. – Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць, 1998. – С. 150–155.
13. Державний архів Служби безпеки України (ДА СБУ), ф. 42, спр. 57. – 82 арк.
14. ДА СБУ, ф. 42, спр. 65. – Т. 1. – 104 арк.
15. ДА СБУ, ф. 42, спр. 66(7). – 11 арк.
16. ДА СБУ, ф. 42, спр. 78 – Т. 1. – 95 арк.
17. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 1, спр. 4029. – 138 арк.
18. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 75, спр. 175. – 25 арк.

С. М. Василенко, Николаевский национальный университет имени В. А. Сухолинского, г. Николаев, Украина
ПОСЛЕВОЕННЫЕ РЕПРЕССИИ ПРОТИВ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ (1944–1953)

Статья посвящена исследованию темы послевоенных репрессий против крестьянства Украины. На основании ранее опубликованных источников и архивных материалов автор высветил политические, экономические и духовные аспекты трагических событий, что имели безусловное влияние на дальнейшее развитие украинского села. Показаны пути формирования репрессивной политики, участие в ней государственных органов власти, партийных, советских и правоохранительных органов.

Ключевые слова: *крестьяне; репрессии; коллективизация; хлебозаготовки; трудодни.*

S. M. Vasylenko, Mykolaiv National University named after V. A. Sukhomlinsky, Mykolaiv, Ukraine

THE RESEARCH OF POST-WAR REPRESSIONS AGAINST THE PEASANTRY OF UKRAINE (1944–1953)

The article is devoted to the research of post-war repressions against the peasantry of Ukraine. The author ascertained the political, economic and spiritual aspects of tragic events that had absolute influence on further development of the Ukrainian village on the basis of previously published sources and archived materials. Ways of repressive politics forming, participating of public authorities, police, party and soviet institutions in it were shown. It was proven that repression touched all the layers of society in the post-war years, including peasants. The amount of the arrested peasants in post-war years is considerably greater than workers according to the annual statistical reports of NKDB. The author defined that the main forms of post-war repressions were eviction, criminal responsibility, sending to the camps. After war many peasants, taken out to Germany, found oneself on the rights of repatriates and were sent to camps as «traitors of motherland». Peasants were forced to work 10–11 hours a day. They were made to buy government bonds of loans that devastated their incomes. Being a member of a collective farm or state farm, absence of the right to live and deportation returned peasants to serfdoms times. In the article the analysis of realization of the second wave of dekulakization is given. It reminded the dekulakization in 1930 – expropriation of grain, appeasement of hunger, increase of state reserves and export of bread, deportation of rebellious to remote areas. The collectivization of agriculture in Western Ukraine in post-war years was conducted by violent methods. Wealthy peasants were made to choose between joining the collective farm or sending to Siberia. Families of dekulakized people were evicted to the east districts of USSR.

According to the research it became clear that one of the main methods in the process of collectivizations was tax system. Moreover the sum of taxes for an individual peasant is 100 % higher than for a collective farmer. In a country an active fight against collective farmers who didn't work the necessary amount of workdays is conducted. People who did not produce such minimum were sentenced, evicted from collective farms with confiscation of private households. A such crime was characterized as a «parasitic way of life».

The repressions related to realization of violent grain purchases were affected peasants especially heavily. It is stated that Stalin's repressive party-state politics of grain purchases was one of the main reasons of the third soviet hunger. Strengthening of grain purchases resistance in the period of hunger 1946–1947 caused the repressions in relation to the leaders of households. An active fight against the increase of quantity of thefts was conducted without regard to hungry people who were forced on crime commitment.

The author of the article concludes that in a post-war period repressions against peasants were actively proceeded. These peasants were the considerable amount of all prisoners. The repressions were less common than in 1930th, however the totalitarian system disfigured the fates of hundreds and brought thousands of people to death. The research of post-war repressions gives an opportunity to enrich the historical science with new original and actual material, to expose the criminal activity of I. Stalin, his surroundings and repressive-punitive machine created by him.

Keywords: *peasants; repressions; collectivization; grain purchases; workdays.*

© Василенко С. М., 2015

Дата надходження статті до редколегії 28.08.2015

Рецензенти: *д-р іст. наук, професор Сінкевич Є. Г.;*
д-р іст. наук, професор Тригуб О. П.